

ŠUOLIS, LĖMĖS GEOLOGO DALIĄ

Atsisveikinus su Aleksandru Šliaupa

ALEKSANDRAS ŠLIAUPA

1932 09 16–2026 02 18

*Palaidotas Bartelių kaimo kapinėse
Varėnos r.*

Aleksandras Šliaupa. „Geologijos akiračių“ archyvo nuotr.
Aleksandras Šliaupa. Photo from the archive of “Geologijos akiračiai”

Po ilgos ir sunkios ligos, sulaukęs 94-erių metų, įkandin mylimos žmonos Stefánijos mus paliko žinomas Lietuvos geologas ir brangus Kolega dr. Aleksandras Šliaupa.

Jis gimė Skaistgirio bažnytkaimyje (Joniskio r.), įsikūrusiame tarp Joniškio ir Žagarės. Šeimoje dar augo vyresnė sesuo Stasė (Stanislava). Paaugęs Aleksandras lankė vietinę pradžios mokyklą ir baigęs jos 5-tą skyrių įstojo į Žagarės gimnazijos 2-ą klasę. Buvo gana aktyvus mokinytis, be mokslų labiausiai domėjosi

sportu: lengvąja atletika, gimnastika, tinkliniu, krepšiniu ir ypač futbolu. Būdamas 16-os jau žaidė vietinio kolūkio suaugusių futbolo komandoje, kuri tuo metu buvo viena geriausių visoje Šiaulių apskrityje.

Su sportu susijęs įvykis lėmė ir tolesnį Aleksandro gyvenimo kelią. 1951 m., būdamas paskutinėje 11-oje klasėje, dalyvavo Žagarės rajono moksleivių spartakiadoje ir šuolių į aukštį rungtyje laimėjo pirmąją vietą. Kaip apdovanojimą gavo žymaus rusų geologo A. Fersmano knygą „Įdomioji geochemija“ su įrašu tituliniam lape apie šuolių į aukštį varžybų nugalėtoją, įveikusį 160 cm aukštį. Perskaitęs knygą labai susidomėjo mokslu apie akmenis (uolienas ir mineralus) ir, artėjant gimnazijos baigimo dienai, pradėjo dairytis, kur šiuos dalykus galima studijuoti. Aleksandro tėvas siejo viltis su sūnaus studijomis Žemės ūkio akademijoje, bet jis, padrąsintas bendraklasio A. Laurinaičio pasiūlymo kartu stoti į Vilniaus universitetą, pasirinko geologiją.

Aleksandro atmintin įstrigo abiturientų išleistuvės. Jose turėjo dalyvauti abu jo tėvai, įsipareigoję į šventę atvežti iš anksto užsakyto alaus. Deja, su kaimynu atvažiavo viena mama. Paaiškėjo, kad tėvą visą dieną tampė ir tardė saugumiečiai, namo jis grįžo susinervinęs ir pervargęs... Šitai tęsėsi jau kurį laiką po to, kai į lagerį Rusijoje išvežė tėvo brolių Kazimierą. Jo šeima gyveno kaime pamiškėje, sodyboje lankydavosi miškiniai (partizanai). Kažkas įskundė ir dėdė buvo areštuotas, atvežtas į Žagarę, tardytas, vėliau ištremtas. Iš Vorkutos į Lietuvą grįžo 1956-ųjų žiemą.

Ir studijuodamas Aleksas (taip jį vadino studijų bičiuliai ir kolegos) nepaliko sporto. Futbolo treniruotes, kurioms vadovavo futbolininkas S. Paberžis, lankė nuo pirmo kurso, o jau ketvirtame sėkmingai sužaidė Vilniaus miesto taurės pirmenybėse. Netrukus jis buvo pakviestas į Lietuvos rinktinę, tad reikėjo

ruošti į stovyklą Kaukaze. Deja, kaip dažnai yra nutikę geologijos mokslų studijas baigusiems jaunuoliams, pagal paskyrimą keletriems metams reikėjo važiuoti dirbti į tolimus kraštus. Aleksas atsidūrė Novokuznecke (buvęs Stalinskas), Altajuje. Laimė, vyriausiuoju geologu čia dirbo latvis V. Kuršas. Jis buvo draugiškas vadovas ir padėjo Aleksui anksčiau grįžti į Lietuvą. Įsidarbinti naujoje, 1957 m. įkurtoje Lietuvos geologijos valdyboje nebuvo paprasta. Biurokratinius trukdžius padėjo įveikti vyresni studijų bičiuliai V. Klišys, L. Varnas ir buvęs futbolo treneris V. Saunoris.

Darbas Lietuvoje prasidėjo V. Klišio vadovaujamoje geonuotraukos partijoje, kuriai netrukus ir pats ėmė vadovauti. 1956–1966 m. – labai dinamiškas, besikeičiančių darbų ir įvykių dešimtmetis, tuo labiau kad 1958-aisiais Aleksas vedė istorikę Stefaniją, gimė sūnūs Algis ir Saulius. Rūpesčių netrūko... Teko ragauti Geologijos valdybos geologijos skyriaus vyriausiojo inžinieriaus naftos paieškomis, geologinio kartografavimo darbų vykdytojo, Naftos žvalgybos ekspedicijos vyriausiojo geologo duonos. Susidomėjęs morfometriniais tyrimais, 1966 m. perėjo į Geologijos institutą – iš pradžių dirbo vyresniuoju inžinieriumi, o netrukus įstojo į aspirantūrą (dabar – doktorantūrą). Daktaro disertacija „Pietų Pabaltijo struktūriniai-morfometriniai tyrimai naftingų struktūrų paieškose“ buvo parengta 1969-aisiais, dar nesibaigus aspirantūros laikui. Ji svarstyta rugpjūčio mėnesį Geologijos institute, vėliau VNIMORGEO institute Rygoje, o lapkričio mėnesį pristatyta į Saratovo universitetą, kur dirbo jo mokslnis vadovas prof. V. Filosofovas. 1970 m. kovo mėnesį disertacija sėkmingai apginta, o vienas recenzentų buvo Vilniaus universiteto profesorius A. Basalykas.

Apgynęs darbą Aleksas ėmėsi sutartinių darbų, dirbo vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, vadovavo teminių tyrimų grupei (kartu su E. Sidorovičiumi, L. Dicevičiene, Ž. Gelumauskaite). 1971 m. pavasarį pas jį į Geologijos institutą užėjęs Kompleksinės geologinės ekspedicijos vyriausiasis geologas V. Kemėšis ėmė kviesti dirbti Druskininkų

objekte, kur buvo pradėti vykdyti stambaus mastelio geologinio kartografavimo darbai (geologinė nuotrauka). Būtent čia šių eilučių autorius pirmą kartą ir susitiko su savo naujuoju vadovu A. Šliaupa, susidraugavo ir bičiulystė tęsėsi visą gyvenimą.

Iš pradžių darbuotasi Druskininkų apylinkėse, vėliau Dubičių, Birštono, Merkinės, Daugų, Vievio plotuose, talkinta rengiant Utenos ir Šumsko objektų ataskaitas. Dirbta kartu su jaunais specialistais: G. Imbrasaite (Gurevičiene), G. Motuza, A. Juškevičiūte, I. Norvaišu, B. ir D. Karmazomis, R. Guobyte, D. Gribyte, A. Bitinu, J. Šimėnu, J. Satkūnu, A. Damušyte, J. ir A. Versickais ir kt. Visiems šio didelio būrio specialistams Aleksas buvo ir liko Mokytoju, padėjusiu suprasti geologinio kartografavimo darbų ypatybes. Taip pat jis padėjo rengiant Kernavės objekto (N-34-VII lapas) M 1:200 000 ataskaitą, redagavo Baltijos šalių neotektoninį ir naudingųjų iškasenų žemėlapius. Už Baltijos šalių (Pabaltijo regiono) suvestinių geologinių žemėlapių komplektą tarptautinis autorių kolektyvas (vad. A. Grigelis) 1984 m. buvo įvertintas SSRS valstybine mokslo ir technikos premija. Nuo 1981-ųjų dirbdamas Geologijos institute A. Šliaupa sudarė Lietuvos pokvarterinio paviršiaus žemėlapi M 1:200 000, kurį galutinai užbaigė vykdydamas valstybinę mokslo programą „Litosfera“ (2004 m.), taip pat sudarė Europos regiono Lietuvos dalies neotektoninį žemėlapi ir Europinės dalies išlyginimo paviršių žemėlapi M 1:2 500 000.

Baltijos šalių ir kitų gretimų kraštų kvartero periodo ir nuogulų tyrėjai, tarp jų ir geologinės nuotraukos vykdytojai aktyviai bendravo, susitikdavo įvairaus lygio konferencijose ir lauko simpoziumuose. Stipri ir draugiška buvo Lietuvos specialistų grupė, kurioje dalyvavo V. Vonsavičius, A. Gaigalas, O. Kondratienė, A. Jurgaitis, Z. Malinauskas, G. Juozapavičius ir, žinoma, būrys geonuotraukininkų su Aleksu priešakyje. Jau kurį laiką jis su latvių ir estų geologais kalbėjo apie eko-geologinių žemėlapių svarbą ir jų sudarymą. Tai buvo nauja mintis ir gana ilgai užtruko, kol ji pradėta įgyvendinti. Lietuvoje prieš pat

nepriklausomybės atkūrimą pirmiausia buvo sudarytas Trakų rajono ekogeologinio turinio žemėlapių komplektas. Jais susidomėjo MINGEO Maskvoje ir užsakė šį darbą spaudai, o 1991 m. jie pristatyti Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos (Atkuriamojo Seimo) Gamtos apsaugos komitete. Bendradarbiaudami A. Šliaupa, J. Valiūnas, J. Jonynas, J. Vaitkevičienė, I. Bagdanavičiūtė, A. Bitinas ir kt. parengė visos Lietuvos M 1:200 000 bei aštuonių rajonų ir penkių miestų stambaus mastelio ekogeologinio turinio žemėlapių komplektus.

A. Šliaupai rūpėjo geologijos žinių populiarinimas. Nemažai pasidarbavo vienas ar su kolegomis rengdamas mokslines publikacijas monografijų serijoje „Lietuvos valsčiai“ (leidykla „Versmė“) – apie Onušio, Semeliškių, Aukštadvario, Vievio, Babtų, Vaiguvos, Žarėnų ir Žagarės apylinkių geologiją ir geomorfologiją.

2021 m. Geologo dienos konferencijoje mūsų Kolega Lietuvos geologų sąjungos Gar-

bės narys Aleksandras Šliaupa už nuopelnus Lietuvos geologijai ir mokslo bei kultūros puoselėjimą buvo įvertintas Antano Giedraičio geologijos fondo garbės ženkle „Aukštinis geologo plaktukas“.

Tas šuolis į aukštį prieš 75-erius metus Žagarės rajono moksleivių varžybose ir gautoji knyga lėmė teisingą specialybės pasirinkimą ir gyvenimo pilnatvę, ilgus metus atliekant įvairius reikšmingus geologinius darbus, kuriuos šiandien tęsia būrys jaunųjų geologų, tarp jų ir Alekso sūnus Saulius, kuomet jis labai džiaugėsi.

Amžinojo poilsio vietai Stefanija ir Aleksas Šliaupos pasirinko Bartelių kaimo, kurį prieš keturias dešimtis metų surado ir pamilo, kapinių kalnelį. Nuo jo atsiveria įstabūs Merkio slėnis, čia praleista tiek gražių vasarų... Tebūnie Jums ramu ir lengva Dzūkijos žemėlėje...

***Kolegų vardu
Valentinas Baltrūnas***

Merkio slėnyje įsikūręs Bartelių kaimas. Valentino Baltrūno nuotr.

The Barteliai Village is located in the Merkys Valley. Photo by V. Baltrūnas